

۶۲۶۱۱۷۹

تعال دین و سیاست

اسلام و کرایین در پادشاهان های عربی

نویسندگان

ناتان ج. براون. عمرو حمزاوی

مترجمان:

مهدی عوض پور

دانش آموخته دانشگاه امام صادق علیه السلام

مصطفی اسماعیلی

دانش آموخته دانشگاه امام صادق علیه السلام

انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه السلام)
تهران: بزرگراه شهید چمران،
پل مدیریت
تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲
صندوق پستی ۱۵۹-۱۴۶۵۵
E-mail: isupress@yahoo.com
فروشگاه اینترنتی:
www.letabesadiq.ir

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

تعامل دین و سیاست: اسلام‌گرایان در پارلمان‌های عربی ■ تألیف: ناتان ج براون، عمرو حمزاوی
مترجمان مهدی عوض‌پور و مصطفی اسماعیلی ■ ناشر: دانشگاه امام صادق (ع) ■ چاپ اول: ۱۳۹۳
قیمت: ۱۳۰۰۰ ریال ■ شمارگان: ۵۰۰ نسخه ■ چاپ و صحافی: زلال کوثر ■ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۳۶۴-۸

همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

این اثر ترجمه‌ای است از:

براون، ناتان ج (۲۰۱۱)، بین الدین و السیاسة: الاسلاميون في المجالس العربية / ناتان ج براون و عمر حمزاوی، بیروت: مرکز کارنیتی للشرق الأوسط.

سرشناسه: براون، ناتان ج ۲۰۱۱
عنوان و نام پدیدآور: تعامل دین و سیاست: اسلام‌گرایان در پارلمان‌های عربی / ناتان ج براون، عمرو حمزاوی؛ مترجمان مهدی عوض‌پور و مصطفی اسماعیلی
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع) ۱۳۹۲
مشخصات ظاهری: ۳۷۲ ص.
فروست انتشارات دانشگاه امام صادق (ع): ۶۰ بیداری اسلامی: ۱۸
شابک: ۱۳۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۶۰-۲۱۴-۳۶۴-۸
یادداشت: نمایه
موضوع: اسلام و سیاست - کشورهای عربی
موضوع: اسلام و سیاست - کشورهای اسلامی
موضوع: دین و سیاست - کشورهای عربی
موضوع: دین و سیاست - کشورهای اسلامی
موضوع: مجالس مقننه - کشورهای عربی
شناسه افزوده: حمزاوی، عمرو، پدیدآور
شناسه افزوده: عوض‌پور، مهدی، ۱۳۶۵ - مترجم
شناسه افزوده: اسماعیلی، مصطفی، ۱۳۶۶ - مترجم
شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)
رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ ۹۰۰۴۱ ۳۹/۴ DS
رده بندی دیویی: ۳۲۰/۹۱۷۳۹۲۷
شماره کتابشناسی ملی: ۳۴۰۲۸۵۱

فهرست مطالب

۹		سخن ناشر
۱۱		پیشگفتار
۱۳		مقدمه مترجمان
۱۵		درباره نویسندگان
۱۷		کلیات
۲۱		مقدمه
۲۳		فصل ۱. اسلام گرایان در پارلمان‌های عربی
۳۵		یادداشت‌ها
		فصل ۲. گروه اخوان المسلمین مصر: مشارکت اسلام‌گرایان در یک محیط
۳۷		سیاسی بسته
۳۷		مقدمه
۴۰		۱-۲. گروه اخوان و سیاست
۴۳		۲-۲. محیط سیاسی: خطوط قرمزی که همواره تغییر می‌کند
۴۶		۳-۲. تحول مواضع سیاسی
۶۴		۴-۲. گروه اخوان المسلمین در پارلمان
۸۷		۵-۲. آیا گروه اخوان در پارلمان نگرشی اصلاح‌طلبانه را به مصر تبلور بخشیده است؟
۹۰		۶-۲. چشم‌انداز آینده: تداوم یا رکود
۹۵		خلاصه
۹۷		یادداشت‌ها

فصل ۳. اردن و جنبش اسلامی آن: مرزهای ادغام؟..... ۱۰۷

مقدمه ۱۰۷

۱-۳. تلاش در چارچوب قواعد و گسترش آن ۱۱۰

۲-۳. کشمکش با مسئله برنامه‌ی سیاسی ۱۲۰

۳-۳. زمینه‌های اختلاف ۱۲۰

۴-۳. تبیین برنامه‌ی سیاسی ۱۲۳

۵-۳. مشارکت در پارلمان ۱۲۸

۶-۳. تأسیس حزبی سیاسی: روابط اسلام‌گرایان با نظام چه هزینه‌ای دارد؟ ۱۴۰

۷-۳. ایجاد ائتلاف‌ها با سایر نیروهای فعال مخالف ۱۴۶

۸-۳. پرهیز از راه‌حل مصری ۱۵۳

خلاصه ۱۵۵

یادداشت‌ها ۱۵۷

فصل ۴. حزب عدالت و توسعه مراکش: مشارکت و چالش‌های آن ۱۵۹

مقدمه ۱۵۹

۱-۴. چارچوب نهادی و سیاسی ۱۶۳

۲-۴. اولویت‌های حزب عدالت و توسعه در پارلمان ۱۷۶

۳-۴. برنامه‌های اصلاح و میزان کارایی آن ۱۷۷

۴-۴. مشارکت حزب در فرآیند سیاسی: پیامدها و واکنش‌ها ۱۸۶

۵-۴. جدایی و هم‌پوشانی با جنبش «توحید و اصلاح» ۱۸۷

۶-۴. انتخابات و مناقشات پس از مشارکت ۱۹۰

خلاصه ۱۹۷

یادداشت‌ها ۱۹۹

فصل ۵. حرکت به سمت سیاست حزبی؟ جنبش مشروطه اسلامی کویت ۲۰۱

مقدمه ۲۰۱

۱-۵. جنبش مشروطه اسلامی در سیاست کویت ۲۰۴

۲-۵. تأسیس جنبش مشروطه اسلامی در سایه حکومت پادشاهی مطلقه ۲۰۸

۳-۵. سال موفقیت مجلس ملی و عقب‌نشینی بعدی ۲۱۸

۴-۵. افول انتخاباتی جنبش مشروطه ۲۲۲

۲۲۶	۵-۵. تلاش جنبش برای اینکه همزمان اسلامی و مشروطه باشد
۲۳۲	۵-۶. استفاده از ابزارهای پارلمانی و تحکیم آن
۲۳۸	۵-۷. تعامل با دولتی هوشیار و اهل تسامح
۲۴۶	خلاصه: آیا ائتلاف مخالفان خواهد توانست سیاست کویت را اصلاح نماید؟
۲۴۹	یادداشت‌ها
۲۵۱	فصل ۶. میان دولت و مخالفان: نمونه تجمع یعنی اصلاح
۲۵۱	مقدمه
۲۵۲	۶-۱. ورو «تجمع» به عرصه سیاسی یمن
۲۶۱	۶-۲. تغییر ائتلاف‌ها
۲۷۱	۶-۳. تجمع یعنی اصلاح در پارلمان: اولویت‌های قانون‌گذاری و عملکرد
۲۸۵	۶-۴. مسیرهای تحول
۲۹۰	خلاصه
۲۹۲	یادداشت‌ها
۲۹۷	فصل ۷. حماس: کوشش برای ادغام دین، سیاست، مقاومت و حکمرانی
۲۹۷	مقدمه
۲۹۸	۷-۱. چارچوب سیاسی
۳۰۸	۷-۲. برنامه‌ی سیاسی جنبش حماس
۳۱۴	۷-۳. حماس و نظام، و حماس به عنوان نظام
۳۲۳	۷-۴. حماس و صحنه سیاسی فلسطین
۳۲۹	خلاصه
۳۳۰	یادداشت‌ها
۳۳۱	فصل ۸. نتیجه‌گیری
۳۳۲	۸-۱. چالش‌های مشارکت اسلامی
۳۳۵	۸-۲. رشد در کانون بحران
۳۴۵	منابع و مأخذ
۳۶۱	نمایه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ

(قرآن کریم. سوره مبارکه الشوری (۴۲). آیه شریفه (۱۳))

سخن ناشر

اسلام از آن حیث که دینی جامع و کامل است و مبتنی بر فطرت پاک به ودیعه نهاده شده از سوی حضرت حق تعالی در نهاد تمامی آدمیان می باشد؛ دارای جذابیت و اصالتی است که در نهایت خواهد توانست بر تمامی تاریکی ها و حجاب ها فائق آید. به همین خاطر است که خداوند متعال، ندای اسلام را برای مشرکان بسیار سنگین و غیر قابل تحمل می خواند. به عبارت دیگر، سلامت، عقلانیت، رضایت مندی و سعادت که از ناحیه حاکمیت کلام الهی حاصل می آید، چنان است که تمامی عقول سلیم را به خود جذب می نماید و این معنای مشخص بیداری اسلامی است که مرزهای مختلف جغرافیایی را در هم نوردیده و امت های مسلمان و غیر از آنها را تحت تأثیر قرار می دهد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام در راستای انجام رسالت علمی - کاربردی خویش در ارتباط با موضوعات جاری در جامعه اسلامی و جهانی، و با عنایت به حساسیت های تثوریک «بیداری اسلامی» در عرصه علم و نظر، نسبت به فعال سازی دبیرخانه مطالعات بیداری اسلامی در حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام اقدام نموده تا با استفاده از مجموع توان علمی - تحلیلی موجود در دانشگاه و سایر مؤسسات و مراکز علمی -

پژوهشی؛ رویکردی تحلیلی نسبت به این موضوع را طرح، پی‌گیری و توسعه دهد. نتیجه این اقدام، تهیه و عرضه متون کارشناسی‌ای در قالب گفت‌وگو، مجموعه مقالات و آثار پژوهشی است که هم اکنون خدمت علاقه‌مندان نمونه‌ای از آن تقدیم شده است.

معاونت پژوهشی دانشگاه ضمن تشکر از مدیریت متمرکز دبیرخانه و مشارکت فعال اساتید، دانشجویان و محققان در این حوزه، از تمامی پژوهشگران فعال در این زمینه تقاضا دارد با ارائه نظرات اصلاحی و یا متون تحقیقاتی‌شان جهت نشر از سوی دانشگاه، ما را در تحلیل هر چه بهتر و جامع‌تر پدیده بیداری اسلامی و غنی‌سازی مفهومی و نظری موضوع یاری رسانند. امید آن که از این طریق شاهد همکاری مؤثر و مستمر دو حوزه عملی و نظری در راستای تقویت جریان بیداری اسلامی و توسعه آن در گستره جهانی باشیم. **إِنْ شَاءَ اللَّهُ**

و لله الحمد

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ
أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ هَاسِقُونَ إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ
وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يَنْبَغِي

(قرآن کریم. سوره مبارکه الحديد. آیه شریفه ۱۶)

پیشگفتار

بررسی تحلیلی تاریخ تحول جوامع بشری حکایت از آن دارد که مکتب اسلام به دلیل اصالت ذاتی و حقانیتی که از ناحیه شارع برای آن قرار داده شده است، پیوسته مورد اقبال و توجه عقول سلیم و قلوب پاک بوده است. با این حال، دُرّ گران مایه نزد مسلمانان چنان که شایسته و بایسته بوده، پاس داشته نشده و لذا شاهد برخی از غفلت‌ها، انحراف‌ها و یا جهالت‌ها در موضوع التزام به اصول اسلامی و دعوت به آن بوده‌ایم. آنچه این وضعیت نامطلوب را نقد و اصلاح نموده، لطف الهی و اراده مردان و زنان مؤمنی بوده که توانسته خیزش‌های رهایی‌بخش و نهضت‌های اصلاحی را با هدف بازگشت به اسلام پدید آورد. بیداری اسلامی را می‌توان نظریه‌ای جامع و کاربردی در این زمینه ارزیابی نموده که دو ساحت نظر و عمل را در حیات انسان تحت تأثیر قرار داده است.

با عنایت به ظرافت‌ها و پیچیدگی‌های نظریه «بیداری اسلامی» - از یک سو - و حساسیت‌ها و پیامدهای قابل توجه عملی آن - از سوی دیگر - دبیرخانه مطالعات بیداری اسلامی با هدف: اولاً- شناخت و تحلیل تحولات جاری در منطقه؛ ثانیاً- گمانه‌زنی و سناریوپردازی در خصوص آینده تحولات منطقه‌ای و جهانی؛ و بالاخره: ارایه راهبردها و راهکارهای مناسب

برای مدیریت بیداری اسلامی جهت نیل به اهداف عالی آن در آینده؛ تأسیس گردید. دبیرخانه ضمن تشکر از تمام اساتید، دانشجویان و محققانی که ما را در انجام این مهم و تحقق اهداف بیان شده، یاری نموده‌اند؛ از تمام کارشناسان و پژوهشگران تقاضا دارد با ارسال نظرات و آثار خود ما را در این راه دشوار علمی یاری رسانند. برای این منظور دبیرخانه مطالعات بیداری اسلامی^۱ آماده دریافت و نشر سایر آثار تکمیلی و اصلاحی می‌باشد.

دبیرخانه مطالعات بیداری اسلامی

^۱ ساختمان جدید، طبقه علیّه نشانی دبیرخانه: تهران، بزرگراه شهید چمران، پل مدیریت، دانشگاه امام صادق پنجم، معاونت پژوهشی، دبیرخانه مطالعات بیداری اسلامی

مقدمه مترجمان

کتاب حاضر از سوی دو تن از پژوهشگران سرشناس جنبش‌های اسلامی نگاشته شده و به تجربه پارلمانی اسلام‌گرایان و یا در تعبیری کلی‌تر به وضعیت آنان میان دو گانه دین و سیاست می‌پردازد. از آنجا که نویسندگان کتاب دارای تفکرات لیبرالیستی هستند، جای شگفتی نیست که بعضاً با نگاهی منفی به پدیده اسلام‌گرایی پرداخته و نقدهایی مخرب و بی‌پایه و اساس علیه آن مطرح ساخته‌اند. اما در عین حال آشنایی با دیدگاه‌های این نویسندگان باعث می‌شود که با نگرش‌های گوناگون - به‌ویژه گرایش‌های لیبرال - که درباره این پدیده وجود دارد، آشنا شویم و همین به نوبه خود در تحلیل و شناخت بهتر اسلام‌گرایی به ما کمک شایانی خواهد کرد.

به هر حال کتاب حاضر هر چند که قبل از انقلاب‌های عربی نگاشته شده اما حاوی نکات در خور توجهی است که مسائل و چالش‌های پیش روی جنبش‌های اسلامی را در کشورهای عربی به‌خوبی نشان می‌دهد. در عین حال باید به تغییر و تحولات رخ داده درون جنبش‌های اسلامی به‌ویژه پس از بیداری اسلامی و سرنگونی چندین نظام استبدادی عربی عنایت داشت.

اسلام‌گرایی اکنون و به‌ویژه پس از بیداری اسلامی که با انقلاب تونس آغاز و دامنه آن به مصر و لیبی و یمن و بحرین و بسیاری از کشورهای دیگر عربی کشیده شد، و چندین حاکم خودکامه را سرنگون ساخت، اهمیت بیشتری پیدا

کرده است. اسلام‌گرایان در مصر و تونس پیروزی‌های شگرفی در انتخابات‌های پارلمانی و ریاست جمهوری رقم زده‌اند و همین مسئله آنان را بیش از پیش در کانون توجهات قرار داده است. به نظر می‌رسد پس از انقلاب‌های عربی، در این دوگانه دین و سیاست، غرب و در رأس آن آمریکا تلاش می‌کند تا جنبش‌های اسلامی را مجبور به گردن نهادن به واقعیت‌های موجود کرده و به بهانه عمل‌گرایی، مانع از تغییر و تحول انقلابی و در نتیجه دگرگون ساختن این واقعیت‌های جعلی شده و این جنبش‌ها را به خود وابسته سازد و الگوی جدیدی از اسلام آمریکایی ارائه دهد.

هر چند غرب و در رأس آن آمریکا تلاش می‌کند چنین سناریویی را پیاده کرده و برای نیل به این هدف کانال‌های ارتباطی فراوانی با این جنبش‌ها برقرار ساخته است، اما بعید به نظر می‌رسد طیف‌هایی درون این جنبش‌ها که در منظومه فکری‌شان آمریکا هنوز دشمن درجه یک اسلام و عامل مصیبت و بدبختی مسلمانان به‌شمار می‌رود، ننگ سرسپردگی و وابستگی به آمریکا و رژیم صهیونیستی را بپذیرند. بنابراین در قضاوت خود راجع به این جنبش‌های اسلامی نباید عجله به خرج داده و در دامی گرفتار شویم که اندیشکده‌های غربی برای ما طراحی کرده‌اند. اینان تلاش می‌کنند تا نشان دهند که جنبش‌های اسلامی، مفاهیم لیبرالی را پذیرفته و از تمسک به اسلام دست شسته‌اند، و به عبارت دیگر آمریکایی شده‌اند. حال آنکه چنین تحلیلی مصادره این جنبش‌ها به نفع غرب و هدف از آن بدبین کردن مسلمانان به این گروه‌ها است.

درباره نویسندگان

ناتان ج. براون، پژوهشگر مدعو در بنیاد صلح بین‌المللی و استاد علوم سیاسی و روابط بین‌الملل دانشگاه جورج واشنگتن. وی پژوهشگری توانا و کارکشته و نویسنده چهار کتاب درباره مسائل سیاسی جهان عرب است که تحسین پژوهشگران این حوزه را برانگیخته است. کتاب اخیر وی «احیای فلسطین عربی» نام دارد که نویسنده در آن به بررسی جامعه فلسطین و مسئله حکومت در این کشور پس از تأسیس تشکیلات فلسطین می‌پردازد. اما در کتاب حاضر، وی بر جنبش‌های اسلامی و نقش آن در مسائل سیاسی جهان عرب تمرکز دارد. در سال ۲۰۰۹، براون از سوی بنیاد کارینگی نیویورک، به‌عنوان پژوهشگر بنیاد کارینگی انتخاب گردید. وی همچنین در سال ۲۰۰۹-۲۰۱۰ همکار مرکز بین‌المللی پژوهشگران وودرو ویلسون بوده است. براون علاوه بر کار دانشگاهی، در کمیته‌های مشورتی سازمان «دیدبان حقوق بشر» مشارکت نموده و در دو کمیته‌ای که قوانین اساسی فلسطین و عراق را تدوین نمودند، حضور فعالی داشته است. وی همچنین سمت مشاور در آژانس توسعه بین‌الملل آمریکا، و برنامه توسعه‌ای سازمان ملل و سازمان‌های گوناگون غیردولتی را برعهده داشته است.

عمرو حمزاوی، مدیرکل پژوهشی و پژوهشگر ارشد مرکز کارینگی خاورمیانه و اندیشمند برجسته سیاسی مصری است. وی قبل از این در

دانشگاه قاهره و دانشگاه آزاد برلین به امر تدریس اشتغال داشته است. حمزای به شناخت عمیقش از مسائل سیاسی خاورمیانه و تجاریش در زمینه فرآیند اصلاح سیاسی این منطقه برجسته است. از بین مسائلی که پژوهش‌های وی بر آن تمرکز دارد می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: پویایی‌های متغیر مشارکت سیاسی در جهان عرب، و نقش جنبش‌های اسلامی در سیاست عربی. همچنین حمزای با مارینا اوتاوی در نگارش کتاب «فرصت‌های تکرگرای و مرزهای آن: واقعیت نیروهای سیاسی در جهان عرب» همکاری کرده است که در سال ۲۰۰۹ به چاپ رسید. افزون بر مقالات منظم وی به زبان عربی که در نشریات دانشگاهی متنوع و معتبری چاپ می‌شود، حمزای ماهیانه دو سرمقاله در روزنامه معروف الحیات و تعدادی از روزنامه‌های دیگر دو منطقه و جهان می‌نویسد.

کلیات

این کتاب از دو معنا یک همکاری مشترک به شمار می‌رود. نخست آنکه، هر یک از دو نفر ما با علائق و تجارب خود به صورت فردی در نگارش این اثر مشارکت نموده است، اما همچنین فهم یکی از ما از نقش اسلام‌گرایان در سیاست‌های عربی، فهم دیگری را نیز پربارتر و غنی‌تر ساخته است. در نتیجه، این اثر نهایی که محصول یک همکاری مشترک است، بهتر از مجموع بخش‌های مستقلی است که هر یک از ما ارائه کرده‌ایم. هرچند که هر دوی ما مسئول این خروجی نهایی هستیم، اما در اینجا شایسته است که اشاره کنیم عمرو حمزاوی در فصول مرتبط با کویت و یمن مشارکت کرده، و ناتان ج. براون فصول ویژه کویت، اردن و فلسطین را به نگارش در آورده است. اما مقدمه و پایان و نیز فصل مربوط به مصر، محصول یک تلاش مشترک است.

اما معنای دوم، آن است که این کتاب سبک متفاوتی از همکاری بین نویسندگان آن و بین گروهی از نهادها و افرادی است که با تلاش‌های ارزنده خود و حمایت‌های بی‌دریغ از این پروژه در پیشبرد کار نقش بسزایی ایفا نمودند. جا دارد در اینجا از دو بنیاد تشکر و قدردانی کنیم: بنیاد صلح بین‌المللی کارینگی، که ما دو نفر به عنوان پژوهشگران ارشد با آن همکاری می‌کنیم، و مرکز صلح آمریکا که در این طرح، مشارکتی حیاتی داشت. بنیاد

کارینگی هم حمایت مالی و هم محیط بسیار مناسبی برای پژوهش فراهم کرد، و کمک هزینه‌ای که مرکز صلح آمریکا ارائه داد، تولید بخش زیادی از این پژوهش و نگارش بخش‌های مرتبط با هر یک از کشورهای مورد مطالعه را میسر ساخت. طبیعتاً، استنباط‌ها و نتیجه‌گیری‌های وارده در این کتاب، صرفاً دیدگاه خود ماست، و بیان‌گر مواضع بنیاد کارینگی یا مرکز بین‌المللی صلح نمی‌باشد.

در سطح اشخاص، سه تن از اعضای بنیاد کارینگی مستحق اشاره ویژه هستند: تام کاروترز (Tom Carothers) (به دلیل مطالعه یادداشت‌ها و پیشنهادات نگارشی‌اش)، و مارینا اوتاوای (Marina Ottaway) (به خاطر همکاری‌اش در زمینه پژوهش‌ها و بحث‌های مفصلی که پیرامون برخی موضوعات انجام دادند)، و ایلونکا اوزوالد (Ilonka Oszwald) (به دلیل جمع هوشمندانه صبر و سرعت در تعامل با تمامی مسائل مرتبط با نگارش و انتشار). و در مرکز صلح آمریکا، نیز باید به استیو ریسکین (Steve Riskin) اشاره کرد که به‌ویژه در مسائلی که نیازمند همکاری بین این مرکز و بنیاد کارینگی بود، به ما کمک فراوانی کردند.

گفتگوهایی که با بسیاری از همکاران‌مان انجام دادیم، در تقویت دیدگاه‌های ما در قبال موضوع کتاب تأثیر زیادی داشت، و برای اینکه اسامی کسانی را که نظراتشان در ساختن نگرش و فهم ما از مسائل نقش داشت، از قلم نیندازیم، جا دارد که از اشخاص زیر یاد کنیم: جانینی کلارک (Janine Clark)، میشل دن (Michael Dunne)، شادی حامد، مارک لینچ (Marc Lynch)، مایکل ماکفول (Michael Mcfaul)، سامر شحاته، عمرو شوبکی، جوش استاکر (Josh Stacher)، حسام تمام، کری روسفسکی ویکهام (Carrie Rosefsky Wicham).

همچنین ما مدیون افراد دیگری نیز هستیم که در پژوهش‌هایمان از آنان راهنمایی‌ها و کمک‌هایی ارزشمندی دریافت کردیم و در اینجا از دینا بشاره، روس برنز (Russ Burns)، اندرو کلارک (Andrew Clark)، سارا گربووسکی

(Sarah Grebowski)، جسیکا گینی (Jessica Guiney)، محمد حرز الله، بسام موسی، خالد ولید و دیان زوگویان (Diane Zoghivian) کمال تشکر را داریم. همچنین مقصر خواهیم بود اگر به فعالان موجود در خود این جنبش‌ها اشاره نکنیم، که با سخاوتمندی فوق‌العاده‌ای وقت خود را در اختیار ما قرار داده و دیدگاه‌های خودشان را در باب تجربه سیاسی‌شان برای ما تشریح کردند.

www.ketab.ir

مقدمه

در طول دهه گذشته، اسلام‌گرایان به دلیل حوادث و تلاش‌های خاص خود، به سرعت در عرصه سیاسی تعدادی از کشورهای عربی مطرح شدند. احزاب و جنبش‌هایی که ناتان ج. براون و عمرو حمزاوی در این کتاب مورد مطالعه قرار می‌دهند، احزاب و جنبش‌هایی نیستند که صرفاً هسته‌های کوچکی را برای ارتکاب اقدامات خشونت‌آمیز تشکیل دهند، بلکه سازمان‌های بزرگ و متنوعی هستند که تلاش می‌کنند (در کنار سایر اهداف خود) در فرآیند سیاسی موجود مشارکت کنند.

احزاب و جنبش‌های گوناگونی که این کتاب - در مصر، مراکش، یمن، اردن، فلسطین و کویت - بدان می‌پردازد، تقریباً جدید هستند، چرا که چند دهه بیشتر از تأسیس آنان نمی‌گذرد. اما در سال‌های گذشته، همه آن‌ها اهتمام روزافزونی به رقابت انتخاباتی و سیاست‌های پارلمانی از خود نشان داده‌اند. اساساً موفقیت این تلاش‌ها، باعث شد که این سازمان‌ها توجه و اهتمام بسیاری را در جهان عرب و خارج از آن به خود جلب سازد. گروه اخوان المسلمین در مصر در انتخابات سال ۲۰۰۵ یک پنجم کرسی‌ها را از آن خود ساخت. در مراکش، حزب عدالت و توسعه در انتخابات پارلمانی سال ۲۰۰۷ بیش از هر حزب دیگری آراء به‌دست آورد (هرچند که به دلیل سیستم انتخاباتی حاکم در این کشور در جایگاه دوم قرار گرفت). همچنین،

جنبش فلسطینی حماس در سال ۲۰۰۶ در اولین حضور خود در انتخابات پارلمانی برنده شد. اما در یمن، اردن و کویت، این احزاب و جنبش‌ها هرچند کند عمل کرده‌اند اما ثبات بیشتری در نقشی که ایفا می‌کنند، داشته‌اند. همچنین، این احزاب و سازمان‌ها در هر یک از این کشورها، مشارکت در دولت و تلاش برای تشکیل احزاب مخالف را آزموده‌اند.

در کتاب «میان دین و سیاست»، براون و حمزاوی تجربه پارلمانی اسلام‌گرایان را مورد واکاوی قرار می‌دهند: چه چیزی آنان را واداشت تا مشارکت خود در سیاست‌های پارلمانی را دوجندان کنند؟ رفتار پارلمانی آنان چگونه بود؟ ورود اسلام‌گرایان در انتخابات پارلمانی چگونه بر روابط آنان با نظام‌های حاکم تأثیر گذاشت؟ آیا آنان توانستند با نیروهای سیاسی دیگر، به ویژه احزاب لیبرالی و چپ ائتلافاتی تشکیل دهند؟ و بالاخره، واکنش احتمالی آنان به افول موج دموکراسی‌سازی در منطقه چگونه خواهد بود؟

فصول این کتاب نوعی از سیاست «منزلت بین المنزلتین» را به تصویر می‌کشد، به طوری که نظام‌های حاکم دموکراسی را بازیچه دست خود قرار می‌دهند، بدون آنکه پایبندی کاملی به آن داشته باشند، و اسلام‌گرایان از فرصت مشارکت سیاسی بهره‌برداری می‌کنند، بدون آنکه تمرکز فراگیر خود بر فعالیت‌های دینی و اجتماعی را قربانی کنند. با وجود آنکه، آثار درازمدت این «منطقه خاکستری» سیاسی همچنان غیرقابل مشاهده است، اما عناصری از پویایی و رقابت را به درون نظام‌های حاکم در جهان عرب که همواره راکد بوده‌اند، پمپاژ کرده است.

خانم جسیکا ت. ماتیوز

رئیس بنیاد صلح بین‌المللی کارینگی